

4. Теорія і методика професійної освіти

**АКАДЕМІЧНА МОБІЛЬНІСТЬ СТУДЕНТІВ АГРАРНИХ ВИШІВ:
ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ**

Фоменко Т.М., к. пед. н.,

старший викладач кафедри іноземних мов

Сумський національний аграрний університет

У статті здійснено аналіз сучасного стану вищої аграрної освіти в умовах впливу глобалізаційних процесів. Проаналізовано напрямки міжнародної діяльності одного з аграрних вишів. Охарактеризовано міжнародні освітні програми, участь у яких сприяє інтенсифікації академічної мобільності. Визначено проблеми, що впливають на розвиток академічної мобільності студентів аграрних вишів. Запропоновано стратегії удосконалення студентської мобільності.

Ключові слова: *академічна мобільність, аграрний виш, міжнародна діяльність, міжнародна освітня програма, адаптація.*

В статье осуществлен анализ современного состояния высшего аграрного образования в условиях воздействия глобализационных процессов. Проанализированы направления международной деятельности одного из аграрных вузов. Охарактеризованы международные образовательные программы, участие в которых способствует интенсификации академической мобильности. Определены проблемы, влияющие на развитие академической мобильности студентов аграрных вузов. Предложено стратегии совершенствования студенческой мобильности.

Ключевые слова: академическая мобильность, аграрный вуз, международная деятельность, международная образовательная программа, адаптация.

Fomenko T.M. ACADEMIC MOBILITY OF STUDENTS OF AGRARIAN UNIVERSITIES: PROBLEMS AND PERSPECTIVES

The article analyzes the current state of higher agrarian education under the influence of globalization processes. It is noted that agrarian universities expand international ties through their cooperation programs in order to approach the world standards of education and reform the professional training of future specialists. Thus, academic mobility of students is one of the priority directions of international activity of Sumy national agrarian university. The students of SNAU have the opportunity to study at the university partner, take professional practice or internship at the agrarian enterprises of Poland, Germany, the USA, etc.

The international educational programs, which contribute to the intensification of academic mobility, are described in the work. Among them are the program Erasmus+ (ERASMUS+ KA 1 and ERASMUS+ KA 2) and the project DAAS. The problems, which influence the development of academic mobility of students of agrarian universities, are determined as well. They are: difficulties with the registration of documents, low counseling support, financing of study; the issue of arrangement, adaptation to a new system of learning, cultural and language adaptation. Some strategies in improving student mobility (such as adaptation of the national system of agrarian education to the and world criteria; coordination of educational programs; creation of information database about world universities, programs of international academic mobility; increase of state financial support; organization of services for the adaptation of students in a foreign environment; attraction of foreign specialists for teaching at Ukrainian agrarian universities; improving the quality of teaching foreign languages, etc.) are proposed.

Key words: academic mobility, agrarian university, international activity, international educational program, adaptation.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку вищої освіти пов'язаний із глобалізацією та інтернаціоналізацією. Інтернаціоналізація вищої освіти в Україні стає стратегічною метою для вишів і розвивається в напрямку налагодження міжнародного співробітництва. Безсумнівно, рух українських аграрних вишів щодо розширення партнерства й взаємодії із закордонними аграрними освітніми установами сприятиме зближенню вітчизняної системи освіти із загальноєвропейською й світовою.

Серед форм інтернаціоналізації вищої освіти на інституційному рівні виокремлюють академічну мобільність студентів і викладачів. Акцент на академічну інтернаціоналізацію є однією з основних тенденцій, що впливає на реформи вищої освіти у світі. Відповідно до Стратегії мобільності 2020 до Європейського простору вищої освіти (2012) [11], європейські країни розробляють і впроваджують національні освітні стратегії інтернаціоналізації та мобільності.

Міжнародний ринок праці зумовлює необхідність перетворення академічної мобільності студентів на один із пріоритетних напрямів міжнародної діяльності сучасного вишу на основі вивчення й упровадження досвіду європейських країн.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема академічної мобільності була в центрі уваги багатьох науковців. Так, упродовж останнього десятиліття питання розвитку академічної мобільності студентів розглядали В. Астахова, О. Болотська, С. Вербицька, В. Вертегел, М. Гулович, А. Загородня [2], Г. Слезанська [8], В. Триндюк, І. Федорова [10], Ф. Альтбах (P. Altbach), Х. де Віт (H. de Vit), Дж. Найт (J. Knight) та ін.

Окремі аспекти підготовки студентів аграрних вишів висвітлені в дослідженнях Н. Кожемякіної (формування професійної мобільності майбутніх менеджерів-аграріїв), Н. Костриці (культурологічна підготовка майбутніх фахівців аграрної галузі), І. Ляшенко (формування готовності майбутніх аграріїв до реалізації міжнародних фахових програм) [4], Ю. Ніколаєнко

(підготовка студентів аграрних спеціальностей до професійного спілкування в іншомовному середовищі) та ін. Водночас аналіз стану розробки різних аспектів означеної проблеми засвідчив недостатнє дослідження питань, що пов'язані з академічною мобільністю студентів аграрних вишів.

Постановка завдання. Мета статті полягає у дослідженні сучасного стану академічної мобільності студентів аграрних вишів; виокремленні низки проблем, що пов'язані з цим процесом; визначенні стратегій щодо удосконалення студентської мобільності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інтернаціоналізація студентів, розширення міжнародної діяльності є однією з умов модернізації професійної підготовки фахівців аграрної галузі [3]. Протягом останніх років аграрні заклади вищої освіти через свої програми співпраці розширюють міжнародні зв'язки, метою яких є наближення до світових стандартів освіти та реформування професійної підготовки фахівців аграрної галузі в Україні.

Українські виші здійснюють пошук нових підходів, теоретичного обґрунтування й упровадження в освітній процес і наукову діяльність інноваційних систем професійної підготовки студентів у контексті інтернаціоналізації вищої освіти. В умовах світового співробітництва одним із пріоритетних завдань вищої освіти стає професійна підготовка майбутніх фахівців відповідно до вимог міжнародного ринку праці. Безперечно, рівень підготовки майбутніх аграріїв має відповідати сучасним вимогам ринку праці та роботодавців. Агропромисловий комплекс має потребу у фахівцях, які володіють необхідними компетенціями для виконання функцій у професійній діяльності, зі знанням іноземної мови, що сприяє підвищенню їхньої мобільності та конкурентоспроможності на міжнародному ринку праці.

З метою підвищення якості професійної підготовки фахівців аграрної галузі відповідно до європейських і світових стандартів [1] в аграрних вишах в останні роки вдосконалюються робочі навчальні програми дисциплін, вводяться професійно зорієнтовані спецкурси; упроваджена кредитно-модульна система, запроваджена міжнародна система оцінювання знань ECTS (European

Credit Transfer and Accumulation System – Європейська кредитно-трансферна система). Така система допомагає визначити періоди навчання за кордоном; сприяє мобільності студентів, надає їм можливість навчатися кілька семестрів у провідних європейських і світових закладах вищої освіти.

Пріоритетним завданням аграрних вишів є розвиток двосторонніх і багатосторонніх міжнародних зв'язків, освітніх і наукових проєктів. Співробітництво із закордонними партнерами реалізується з використанням різноманітних організаційних форм: студентської та професорсько-викладацької мобільності, участі в міжнародних конференціях, семінарах, «круглих столах», реалізації спільних освітніх програм й участі в різних міжнародних наукових та освітніх організаціях.

Аграрні виші співпрацюють із багатьма закордонними навчальними закладами. До числа закордонних партнерів належать університети прикладних наук Нюртінген і Вайєнштефан (Німеччина), Аграрно-технічна академія в Бидгощі (Польща), Варшавський аграрний університет (Польща), Вармінсько-Мазурський університет в Ольштині, університет землеробства у Відні тощо.

У процесі євроінтеграції системи вищої освіти України стає актуальною академічна мобільність студентів аграрних вишів [5]. Закон України «Про вищу освіту» визначає академічну мобільність як можливість навчатися, викладати, стажуватися чи проводити наукову діяльність в іншому навчальному закладі на території України чи поза її межами [6]. З-поміж форм академічної мобільності виокремлюють: навчання за програмами студентського обміну у виші-партнері, мовні та наукові стажування, навчальна (дослідницька, виробнича) практика. Безперечно, навчання, стажування й дослідницька практика за кордоном надає можливість отримати сучасні знання та практичний досвід, дозволяє розширити мережу контактів і спілкування, а також сприяє поглибленню знання іноземних мов.

Інтенсифікація академічної мобільності студентів є одним із пріоритетних напрямів міжнародної діяльності Сумського національного аграрного університету [7]. Так, виш активно співпрацює з університетами США, Канади,

Німеччини та Польщі. Студенти СНАУ щорічно мають можливість пройти тривалі академічні курси. Наприклад, в США академічні курси пропонуються в Університеті Мінесоти та Державному університеті Огайо за напрямками «Захист навколишнього середовища», «Агрономія та генетика рослин», «Тваринництво», «Прикладна економіка», «Біопродукти та інженерні біосистеми» та ін. Вже протягом тривалого часу здійснюється співробітництво з польськими вишами у напрямку академічної мобільності. Студенти протягом 1–2 семестрів навчаються у виші-партнері, а отримані освітні кредити взаємозараховуються.

СНАУ здійснює роботу по налагодженню партнерських відносин із Консорціумом університетів Західної Канади, до складу якого входять факультети аграрних наук університетів Саскатчеван, Альберта, Монітоба, за такими напрямками: «обмін професорсько-викладацьким складом і студентами» та «організація спільної дослідницької діяльності».

Наразі розвивається співробітництво із новими партнерськими організаціями на основі договорів про співробітництво, підписаних із Вищою школою міжнародного управління ISM (Словаччина), Університетом Градец Кралове (Чехія), Університетом Саскачевану (Канада), Гуйчжоуським університетом (Китай) тощо.

Восени 2017 року була підписана тристороння угода між Інститутом Цзі Ян Чжецзянського Університету землеробства та лісового господарства (місто Чжуцзі), Китайсько-Українським науково-дослідним Інститутом «Life sciences» і Сумським національним аграрним університетом. Співробітництво передбачає студентський обмін, навчання китайських студентів за програмами 2+2, 3+1, бакалавр+магістр, використання прикладної бази китайсько-українського Інституту «Life sciences» у місті Чжуцзі.

У системі міжнародних зв'язків важливе місце займає й організація виробничої практики та стажування за кордоном. Студенти СНАУ проходять виробниче стажування на сільськогосподарських підприємствах Польщі, Німеччини, Австрії, Швейцарії, Данії, Голландії, Швеції, Фінляндії, США й

Австралії. Майбутні аграрії знайомляться з передовими світовими досягненнями в аграрній галузі на фермерських господарствах, що значно підвищує їхній рівень як фахівців і в подальшому сприяє працевлаштуванню на провідні сільськогосподарські та переробні підприємства України.

Проходження закордонної практики та стажування сприяє:

- закріпленню теоретичних знань студентів і вивченню практичного досвіду ведення сільського господарства в країнах із розвиненим аграрним сектором економіки;
- отриманню досвіду роботи з передовими технологіями;
- удосконаленню рівня володіння іноземною мовою, покращенню комунікативних навичок;
- знайомству з іншомовною культурою;
- розширенню світогляду;
- сформованості особистісної та професійної культури тощо.

Позитивним для аграрних вишів щодо розвитку академічної мобільності є участь у міжнародних освітніх програмах. Так, наприклад, програма Erasmus+ спрямована на активізацію міжнародного співробітництва й підвищення мобільності студентів; допомагає здійснювати обмін студентами, викладачами й науковцями; надає можливість навчатися, проходити стажування, працювати в транснаціональному партнерстві та ділитися інноваційними практиками діяльності у різноманітних сферах, чи викладати в країні, що бере участь у програмі.

Майбутні аграрії також мають можливість навчатися в Німеччині в межах реалізації міжнародного проекту Німецької служби академічних обмінів DAAD в університеті прикладних наук Вайєнштефан-Тріздорф на курсі Master of Business Administration in Agriculture (MBA-agri). По завершенні навчання студенти отримують подвійний диплом державного зразка України та Німеччини.

Ключовими напрямками діяльності програм Erasmus+, у яких Сумський національний аграрний університет бере активну участь, є наступні:

а) ERASMUS+ KA 1 (академічна мобільність), мета якої – заохочення мобільності студентів; надання можливості працювати на міжнародному рівні, покращення навичок управління та надання можливості розробляти інноваційні проекти з партнерами з усього світу;

б) ERASMUS+ KA 2, що забезпечує можливості співпраці задля обміну інноваціями та найкращими практиками, які спрямовані на модернізацію та посилення потенціалу освіти, навчання та молоді.

Однак, при реалізації проектів академічної мобільності, на думку дослідників, необхідно враховувати ризики, як-от: складність вирішення конкретних задач розвитку, наявність труднощів при складанні та реалізації плану дій (студента чи викладача), при реалізації його права на академічну мобільність, необхідність наявності мотиваційної поведінки у всіх учасників зазначеного процесу. Як зазначається, встановлення чинників саме цього виду ризиків і формування всебічних умов до їх нівелювання є досить вагомим у контексті систематичної участі студентів і викладачів у проектах із мобільності [8].

Водночас, варто окреслити проблеми, що ускладнюють участь студентів і викладачів у програмах академічної мобільності. По-перше, невідповідність навчальних планів освітнього рівня «бакалавр» в Україні (зокрема не обов'язковість виконання кваліфікаційної бакалаврської праці). По-друге, відсутність повного переходу на двоступеневу освіту (залишається освітньо-кваліфікаційний рівень «спеціаліст», а навчання в магістратурі можливе як на основі диплома бакалавра, так і спеціаліста; при цьому, той, хто одержує диплом бакалавра, втрачає додаткову спеціалізацію). По-третє, нострифікація диплома європейського зразка, який визнається усіма країнами Європейського Союзу [2].

Зокрема, серед проблем, з якими стикаються студенти аграрних вишів, що беруть участь у програмах академічної мобільності, виокремлюють: труднощі з оформленням документів, низька консультативна підтримка вишів,

фінансування навчання; питання облаштування на місці, адаптація до нової системи навчання, культурна й мовна адаптації.

На наш погляд, перспективними напрямками щодо інтенсифікації програм академічної мобільності студентів аграрних вишів є наступні: адаптація національної системи аграрної освіти до загальноєвропейських і світових критеріїв; узгодження освітніх програм і перезарахування кредитів навчальних дисциплін; створення інформаційної бази даних про світові університети, програми міжнародної академічної мобільності; збільшення державної фінансової підтримки; організація служб для адаптації студентів у іншомовному середовищі; залучення іноземних фахівців до викладання в українських аграрних університетах; підвищення якості викладання іноземних мов тощо.

Зазначимо, що під час навчання за кордоном, «паралельно з фаховими знаннями, студент ставить для себе як умову володіння мовою та налагодження порозуміння з місцевою спільнотою. Так, відбувається процес налагодження кроскультурної комунікації – не просто вивчення мови, а набуття мовних навичок при живій комунікації з жителями даної країни» [10].

Безперечно, студенти аграрних вишів, які беруть участь в інтеграційних процесах, повинні мати не лише мовну підготовку, але й володіти знаннями культури інших країн, зокрема суспільними нормами, достатніми соціокультурними фоновими знаннями, вміти пристосовуватися до нового середовища тощо [4].

Проте, як зауважують науковці, для тимчасових культурних контактів, таких, як навчання, стажування, участь у міжнародних програмах тощо, майбутньому аграрію немає необхідності адаптуватися до всіх аспектів іншомовної культури. Студенти аграрних вишів знайомляться «лише з найбільш значущими аспектами культури, що впливають на поведінку та міжособистісну комунікацію, та набувають практичних навичок, які лежать в основі культурно-детермінованої поведінки людей відмінної культури; набувають розуміння правил, якими керуються в суспільних стосунках і

обмінах у цій культурі, й гнучкість у виконанні своєї ролі в суспільстві згідно з цими правилами» [9].

Для покращення психологічної адаптації в іншомовному середовищі в процесі підготовки студентів-аграріїв, відповідно до погляду дослідниці І. Ляшенко, є доцільним застосовувати різні види соціопсихологічних тренінгів особистісного зростання: аутотренінг, тренінг ділового спілкування, тренінг-діалог тощо. Розвиток у студентів-аграріїв якостей, що сприяють позитивному вирішенню конфліктних ситуацій, навичок співпраці, поваги до інших та емпатії, допоможе у майбутньому бути конкурентоспроможними учасниками міжнародних фахових програм [4].

Під час підготовки студентів до участі у міжнародних освітніх програмах слід організовувати зустрічі зі студентами старших курсів, які навчалися за кордоном за програмою «Erasmus+» і проектом DAAD. У ході таких зустрічей студенти діляться своїми враженнями про перебування за кордоном; розповідають про реалії іншомовних країн, традиції та повсякденне життя народів-носіїв мови; показують відео із власного архіву; розповідають про культурні непорозуміння, які трапляються в них в іншомовному середовищі.

Таким чином, упровадження запропонованих заходів сприятиме покращенню адаптації студентів аграрних вишів за кордоном, а також активізації академічної мобільності.

Висновки з проведеного дослідження. Проведений аналіз матеріалів дослідження дає підстави стверджувати, що академічна мобільність як форма інтернаціоналізації вищої освіти сприяє інтеграції майбутнього фахівця аграрної галузі у міжнародну академічну спільноту в межах освітнього простору; забезпечує доступ до освітніх здобутків провідних країн світу, сприяє розвитку фахівців, конкурентоспроможних на міжнародному ринку праці. Вважаємо, що перспективами подальших наукових розвідок у цьому напрямі може бути вивчення й упровадження зарубіжного досвіду щодо реалізації принципів академічної мобільності студентів і викладачів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Болонська декларація та основні документи щодо втілення її принципів. Сайт Сумського обласного комітету молодіжних організацій. URL: <http://molod.sumy.ua/korysna-informatsiia/bolonskyi-protses/item/85-bolonska-deklaracziya.html>
2. Загородня А.А. Академічна мобільність як засіб забезпечення якості професійної підготовки фахівців економічної галузі України. World Science, April 2018. Vol. 7, № 4(32). С. 42–46.
3. Заскалета С.Г. Тенденції професійної підготовки фахівців аграрної галузі в країнах Європейського Союзу: монографія. Миколаїв: Іліон, 2013. 500 с.
4. Ляшенко І.В. Апробація психологічного компонента спеціального курсу підготовки майбутніх аграріїв до реалізації міжнародних фахових програм. Народна освіта, 2009. Вип. 1 (7). URL: http://narodnaosvita.kiev.ua/Narodna_osvita/vupysku/7/statti/3lyashenko.htm
5. Постанова Кабінету Міністрів України від 12 серпня 2015 р. № 579 «Про затвердження Положення про порядок реалізації права на академічну мобільність». URL: <http://www.kmu.gov.ua/control/ru/cardnpd?docid=248409199>
6. Про вищу освіту: Закон України від 1.07.2014 р. № 1556-VII. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/page?text=%E0%EA%E0>
7. Сайт Сумського національного аграрного університету. URL: <http://sau.sumy.ua>
8. Слезанська Г. Особливості академічної мобільності у вищих навчальних закладах. Social Work and Education, 2015. Vol. 2, № 1. С. 82–88.
9. Солодка А.К. Соціокультурні трансформації особистості у процесі кроскультурної взаємодії. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: зб. наук. праць. Київ, 2013. Вип. 17 (2). С. 303–312.
10. Федорова І.І., Трофименко Я.В. Академічна мобільність українських студентів сучасного освітнього простору. Вісник НТУУ «КПІ»: Філософія. Психологія. Педагогіка, 2012. Вип. 2. С. 139–144.

11. Mobility for Better Learning. Mobility Strategy 2020 for the European Higher Education Area. 2012. URL: <https://www.cmepius.si/wp-content/uploads/2014/02/2012-EHEA-Mobility-Strategy.pdf>